

PROBLÉM „CHŮVY“ VE FEMINISMU* / JOAN TRONTO¹

The „Nanny“ Question in Feminism

Abstract: Are social movements responsible for their unfinished agendas? Feminist successes in opening the professions to women paved the way for the emergence of the upper middle-class two-career household. These households sometimes hire domestic servants to accomplish their child care work. If, as I shall argue, this practice is unjust and furthers social inequality, then it poses a moral problem for any feminist commitment to social justice.

Key words: feminist movement, domestic workers, care, justice

Danielle Slap (tři roky) se dívala ven z okna na dvorek a uviděla skupinu čtyř různě velikých srců. „Podívej“, řekla, „je tam rodina: táta, máma, dítě a chůva.“

Enid Nemy, Metropolitan Diary

Otázka: Kdo je zodpovědný za nespravedlivé nezamýšlené důsledky?

Jsou sociální hnutí zodpovědná za své nedokončené projekty? Jedním z velkých úspěchů feminismu druhé vlny bylo ukončení genderové kastovní bariéry, která ženy držela mimo odborné povolání. Protože většina odbornic jsou heterosexuálky a vdané ženy a protože lidé si většinou hledají partnera a partnerky ve své socioekonomické statusové skupině, jedním z důsledků této větší svobody žen najít si odborné povolání byl nárůst sociálních a ekonomických nerovností mezi domácnostmi (Milkman, Reese, Roth 1998). Dalším důsledkem bylo, že se pro pracující ženy ze všech sociálních tříd stalo problémem zajištění péče o děti. Ve Spojených státech amerických existují různé možnosti péče o děti: matky se mohou rozhodnout nepracovat, nebo si zorganizovat pracovní rozvrh s partnerem tak, aby nepotřebovali žádnou pomoc s péčí o dítě zvnějšku. Mohou využít odbornou péči o děti na pracovišti nebo v obci, pokud je tam dostupná. Existují neformální centra péče o děti. Matky mohou nechat dítě u příbuzných (Uttal 1999) nebo u sousedů. Matky mohou také najmout chůvu, au pair nebo pracovníci v domácnosti, která s nimi bydlí, nebo pro ně pracuje na plný úvazek. Tato praxe se stala dostatečně rozšířenou na to, aby vedla k vyprávění vtipu citovaného výše, který byl otištěn 9. září 1999 v *New York Times*.

Tento článek se zabývá zejména morálními aspekty praktik žen a mužů z vyšší třídy a vyšší střední třídy, kteří vychovávají děti v (obvykle) dvoukariérní (většinou heterosexuální) domácnosti.² Někteří tvrdí, že dva dospělí, kteří mají odborné povolání a vychovávají děti, představují nový typ rodiny, dvoukariérní domácnost (Gregson, Lowe 1994). Dvoukariérní domácnost je odlišná od dvoupříjmových domácností v tom, že oba odborníci v dvoukariérní domá-

nosti mají povolání, ve kterém jsou nadměrné a nepředvídatelné časové požadavky. Dvoukariérní domácnosti a další podobně situované osoby s větší pravděpodobností využívají placenou pečovatelskou v domácnosti na plný úvazek, která buď bydlí u nich doma, nebo nikoli. Toto zaměření je demograficky zúžené, nicméně tyto specifické domácnosti jsou důležité. Za prvé, jedná se o rodiny, které nejvíce získaly z ukončení genderové kastovní bariéry v odborných profesích. Mým částečným cílem v tomto článku je připomenutí dlouhodobého feministického závazku „sesterství“ a podpory všech žen, který nasměrovává morální jednání. Za druhé, širší ideologie „intenzivního mateřství“ (Hays 1996) jde ruku v ruce s tím, co tyto ženy a muži dělají. Přestože jde o početně menší skupinu ve společnosti, jejich ideály mateřství prostupují a odrážejí převládající ideologii.

Samozřejmě, všechny práce spojené s péčí o děti jsou v USA placeny relativně málo a mají nízkou prestiž. Nicméně ženy najaté na tuto práci v domácnosti na plný úvazek jsou v nejtěžší situaci. V tomto článku se primárně zaměřím na dvě ze tří skupin popsaných Pierette Hondagneu-Sotelo v její práci o pracujících v domácnosti v Los Angeles. Jsou to ženy, které jsou najaté jako pomocnice žijící v domácnosti, a ty, které jsou zaměstnány na plný úvazek v jedné domácnosti.³ Téměř všechny pracující, které jsou takto zaměstnány v Los Angeles, jsou imigrantky z Mexika, Střední Ameriky a Latinské Ameriky. S odkazem na tyto osoby budu používat pojmy domácí služby (*domestic servants*), pracující v domácnosti (*domestic workers*) a chůvy (*nannies*).

V tomto článku se chci zamyslet nad tím, jak vliv dvou nezamýšlených důsledků – větších sociálních a ekonomických nerovností a větší poptávky po péči o děti – přeskupil různé druhy zodpovědnosti způsobem, který podkopává základní feministický pojem spravedlnosti. Nejprve ukážu, že když mají nejbohatší členové společnosti domácí služby, aby uspokojili svoji potřebu péče o děti, výsledek je nespravedlivý pro jednotlivce i společnost jako celek. Poté se zamyslím nad tím, zda existují zmírňující okolnosti, které

* Text byl přeložen z anglického originálu Tronto, J. C. 2002. „The ‚Nanny‘ Question in Feminism.“ *Hypathia*, Vol. 17, No. 2: 34–51. Copyright © Joan C. Tronto, 2002. Reproduced with permission of John Wiley & Sons, Inc. Překlad © Zuzana Uhde, 2012.

toto řešení, ač nespravedlivé, činí nevyhnutelným. Zvážím některé alternativní způsoby, jakými mohou ženy uvažovat o péči o děti tak, aby byla méně nespravedlivá. Poté se vrátím k otázce, za jakých okolností by měla být sociální hnutí zodpovědná za nespravedlivé nezamýšlené důsledky svého jednání. Článek uzavřu tezí, že v tomto případě je „problém chůvy“ vážným problémem pro feministky a feministy zabývající se spravedlností.

Domácí tyranie

„Rodina se služkami žijícími s nimi v domácnosti je – podle mého názoru nevyhnutelně – trochu tyranii.“

Michael Walzer, *Spheres of Justice*:

A Defense of Pluralism and Equality

„Není „feministická zaměstnavatelka služby v domácnosti“ protimluv?“

Cynthia Enloe, citována v Bakan a Stasiulis

Ačkoliv je rozsah služeb v domácnosti ve Spojených státech amerických těžké změřit (Hondagneu-Sotelo 1994: 50), není pochyb o tom, že je tato oblast v posledních dvaceti letech na vzestupu. (To platí také jinde, k situaci ve Velké Británii viz Gregson, Lowe 1994; v Kanadě viz Giles, Arat-Koç 1994; Bakan, Stasiulis 1997). V USA využívání domácích služek pro péči o děti a další „stěžejní“ péči v domácnosti vzrostlo, zejména v těch městských oblastech, kde jsou ekonomické nerovnosti největší (Milkman, Reese, Ross 1998). Nerovnosti jsou tudíž spojeny s nárůstem využívání domácích služek. Aktivisté v industriálních společnostech se zabývají regulací globálního obchodu s domácími služkami (Glenn a kol. 1994; Bakan, Stasiulis 1997; Chang 2000).

V této části článku chci ukázat, že využívání domácích služek je až na vzácné výjimky nespravedlivé, představuje tyranii ve Walzerově smyslu a je protikladné feministickým principům, jak tvrdí Enloe (cit. v Bakan, Stasiulis 1997: 13).

Morální specifičnost služby v domácnosti

[Citace zaměstnavatelky, která byla dotčená a naštvaná, že její chůva, která u nich bydlela, požádala o příplatek] „A tak jsem upozornila na některé věci. Řekla jsem: ‚Viš, říkáš, že jsem ti nedala odměny, dobře, proč tedy nevezmeš všechny vánoční dárky, které jsem ti dala, a neprodáš je? Toto je tvoje odměna!‘ Řekla jsem jí: ‚Jsou peníze to jediné, co je pro tebe důležité?‘“

(Hondagneu-Sotelo 2001: 120)

Nejdříve se zaměřím na námitku, že není žádný důvod k tomu, abychom v této otázce uvažovali o speciálním morálním vlivu, protože využívání služby v domácnosti není odlišné od nákupu služeb a zboží na trhu. Někdo může tvrdit, že rozhodnutí najímat domácí služby znamená pouze účast v tržním vztahu, který se neliší od toho, když dítě posíláme do školky nebo když nakupujeme hotové jídlo nebo jíme v re-

stauraci, která zaměstnává a nedostatečně platí umývače nádobí. Existuje ovšem několik morálně relevantních rozdílů mezi najímáním domácích služek a nákupem zboží a služeb na trhu. Za prvé, institucionální uspořádání domácnosti je odlišné od institucionálního uspořádání trhu. Protože služba v domácnosti se odehrává v soukromém domově, často není vůbec chápána jako zaměstnání. Michael Walzer píše: „Principy, které platí v domácnosti, jsou příbuzenství a láska. Utvářejí základní vzorec vzájemnosti a závazku nebo autority a poslušnosti. Služky nemají v tomto vzorci místo, musejí mu být ale přizpůsobeny.“ (Walzer 1983: 52) Feministické badatelky byly obezřetnější než Walzer k pojetí domácnosti jako domény příbuzenství a lásky, nicméně personalismus činí domácnost specifickou. Protože jsou domácí služby chápány jako náhražka manželky v tradiční domácnosti, očekává se od nich, že se přizpůsobí přístupu, který jejich práci chápe pouze částečně jako skutečnou „práci“. Hondagneu-Sotelo si všimla toho, že zaměstnavatelé byli často šokováni, když zjistili, že jejich pečovatelské o dítě pracují pouze pro peníze (Hondagneu-Sotelo 2001: 120). Domácnost je odlišnou institucí než trh.

Za druhé, vztahy v domácnosti jsou výrazně bezprostřednější a intimnější než tržní vztahy. Status kvazirodinné členky znamená, že domácí služka je vtažena do naprostých detailů života lidí, kterým slouží. Práce pracovnice v domácnosti má odrážet hodnoty (např. ve výchově dětí nebo výkonu domácích povinností), vkus (např. při nákupu jídla, čisticích prostředků a dalšího zboží pro domácnost) a další aspekty života jejich zaměstnavatelů. Prostor, ve kterém pracuje, není veřejný pracovní prostor, ale nejprivátnější prostor někoho jiného. Proto je míra kontroly, kterou zaměstnavatelé očekávají, že budou nad pracovníci v domácnosti mít, velmi vysoká, a neuposlechnutí je často emocionálně a psychologicky potrestáno.⁴

Službu v domácnosti od ostatních tržních vztahů odlišuje ještě třetí faktor. Práce služby v domácnosti je péčí a jedním z „produktů“ péče je, že vytváří trvalé vztahy mezi pečujícími a opečovávaným. Kvalita těchto vztahů je proto jedním z měřítek kvality odváděné práce. Část práce služby v domácnosti proto tvoří rozvíjení a zachovávání vztahů péče. Ačkoliv tyto zájmy existují také v tržních vztazích péče (např. mezi asistentkami v pečovatelských domech a jejich svěřenci), v domácích vztazích jsou předpokládány jako vzor, a proto představují nejdůležitější část služby v domácnosti.

Pohled zevnitř na zaměstnání v domácnosti:

tři perspektivy

Ve vztazích zaměstnání v domácnosti existují různé morální perspektivy, které můžeme zvážit. Pokud pro účely jednoduchosti vezmeme v úvahu nejjednodušší vzorec vztahu, potřebujeme zvážit tři perspektivy. Můžeme uvažovat z perspektivy pracující, z perspektivy rodičů-zaměstnavatelů, většinou matek, a z perspektivy opečovávaného svěřence (*cared-for charge*), použijeme-li termín Kittay (1999). V tomto článku budu předpokládat, že svěřenec je dítě, ale argument je platný také v případě, pokud je svěřenec starší osoba, která potřebuje asistenci.

Pracující. Průměrná pomocnice v domácnosti je placená žalostně málo. Hondagneu-Sotelo udává, že nabídky práce za 150 dolarů týdně pro pracující žijící v domácnosti zaměstnavatelů nejsou v Los Angeles výjimkou. Odhaduje, že pracující žijící v domácnosti zaměstnavatelů vydělávají méně, než je minimální mzda, a pracují v průměru 64 hodin týdně. Chůvy v jejím výzkumu, které nebydly s rodinou, dostávaly průměrně 5,9 dolarů na hodinu za přibližně 45 hodin týdně (Hondagneu-Sotelo 2001: 35, 38).

Nicméně podle samotných pracujících je nejvíce degradujícím prvkem jejich práce to, že jim není poskytován dostatečný respekt a důstojnost. Z jejich perspektivy je morální stres plynoucí z práce v domácnosti veliký. Nejsou skutečně „členkou rodiny“, pomocnice v domácnosti žijí v podsvětí bez podpory nebo morálního ocenění své role (Rollins 1985; Romero 1992). Práce, která je od nich očekávána, má odrážet hodnoty zaměstnavatelů, což ji činí mnoha způsoby odcizenou od vlastního vnímání hodnot a významu. Domácí služby se musí velmi snažit, aby dokázaly získat a udržet si vlastní důstojnost (Colen 1986) a aby se vyrovnaly s pocity zlosti a bezmocnosti, které často zažívají (Rollins 1985). Navíc domácí služby mají mnohdy své vlastní rodiny, které bydlí nezdědka daleko nebo zůstávají v zemi původu (Hondagneu-Sotelo 2001). Ačkoli se všechny pracující matky musejí vyrovnat s tím, že své děti nechávají v péči někoho jiného, když pracují v domácnosti musejí opustit své děti, aby mohly zajistit, že „dětí jiných lidí“ dostanou řádnou péči, získává to nádech šířavé ironie (Romero 1992; 1997). Pracující žijící v domácnosti zaměstnavatelů mají méně kontroly nad prostorem, který obývají, jídlem, které mohou jíst, a nad tím, zda a jak budou trávit svůj volný čas. Mohou být vystavené sexuálnímu obtěžování nebo zneužívání ze strany svých zaměstnavatelů nebo dalších členů domácnosti a mají malé možnosti najít pomoc a útočiště mimo tuto domácnost. Ačkoli některé zaměstnanecké právní předpisy se vztahují na pracující v domácnosti, jsou pouze zřídkakdy vymáhány. Přestože existuje několik organizací, jako např. Domestic Workers of America, většina pomocnic v domácnosti nemá žádné (nebo má pouze malé) možnosti podat stížnost, nemá ochranu odborů atd. Ačkoliv mnoho málo placených pracujících v USA také nemá takové možnosti kolektivního vyjednávání, situace je očividně horší, pokud lidé pracují každý na izolovaném pracovišti.

Tyto vztahy mohou být také morálně obohacující. Starat se o děti a starší, ačkoli je to v naší kultuře znehodnocováno, je velmi intenzivní a důležité. Pracující v domácnosti jsou oceňovány za svou práci a mnoho z nich v práci získává „respekt a porozumění“ (Colen 1986). Služky v domácnosti mohou také často shledat, že blízký osobní vztah, který se může vyvinout se zaměstnavateli, je pro ně rovněž prospěšný (Hondagneu-Sotelo 2001).

Po důkladné úvaze se však ukáže, jak upozornila Diemut Bubeck, že pečovatelské jsou vždy zvláště zranitelné vůči specifické formě vykořisťování. „Vykořisťovatelský mechanismus“, píše Bubeck, „je společenská instituce dělby práce podle pohlaví, která konstruuje ženy jako pečovatelské,

a proto od nich systematicky „odčerpává pracovní rezervy“ v podobě neplacené péče (abychom věnovali pozornost Marxově definici vykořisťování).“ (Bubeck 1995: 181) Toto je pravda zejména v případě pracujících v domácnosti. Mezi aspekty, které činí „kruh péče“ vykořisťující, patří podle Bubeck to, jak mohou pracující vyjádřit nespokojenost. Pracující, kteří se chtějí bránit některému aspektu svého zaměstnání, tak mohou ve většině prací učinit vyhýbáním se své pracovní odpovědnosti. V případě péče pracující, kteří se vyhýbají povinností, nejvíce poškodí své svěření. Protože péče vytváří vztahové pouto mezi pracující a svěřením, klást odpor je těžší pro kteroukoli pečovatelskou, a zejména v domácnosti, kde pracuje intenzivně s ostatními, se kterými si vytvořila trvající pečovatelský vztah. Charakter domácí práce vytváří pravděpodobnost zneužití pracujících a ohrožuje jejich morální důstojnost. Vzhledem k nízké mzdě, pracovním podmínkám a vysoké míře libovůle, kterou zaměstnavatelé mohou uplatnit, jsou domácí služby velmi zranitelné vůči zneužití.

Rodiče-zaměstnavatelé. Břemeno najmout, vyhodit a kontrolovat domácí pomocnice, stejně jako všechny domácí povinnosti, většinou leží na ženách. Matka se může k pracující v domácnosti vztahovat jako ke své spojence, nebo soupeře. Svým postojem a předpoklady, které si vytváří o schopnostech pracujících, má značnou kontrolu nad kvalitou jejího pracovního života. Nicméně vzhledem k intimitě a vysokým nárokům tohoto vztahu je velká šance, že některá část práce bude v nějakém ohledu nedostatečná. Moc zaměstnavatelky změnit podmínky zaměstnání, jednat nevypočitatelně, urazit a snižovat pracující je velmi vysoká. Vzhledem k takto velké moci je pravděpodobné, že se stane tyranskou. Matka se může k pracující v domácnosti vztahovat jako k soupeře například kvůli náklonnosti dětí. Může kvůli tomu pracující v domácnosti po nějaké době vyhodit bez ohledu na kvalitu její práce (Hrady 1999).

Na druhou stranu, zaměstnávající matka si může být vědoma všech těchto potenciálních zneužití, nízké mzdy, kterou vyplácí, a tak podobně, a cítit se za to provinile. Provinilost matky za to, že má pracující v domácnosti, je proto často velká. Ale jakou pozitivní roli má tato vina? Ve skutečnosti může vést k chování, jako např. obdarovávání dárky nebo vynucené intimity, které vlastně také může fungovat jako přítěž v životě pracujících v domácnosti (Rollins 1985; Bakan, Stasiulis 1997).

V poslední době si Hondagneu-Sotelo (2001) všimla odlišné nerovnosti. Velmi zaneprázdněné dvoukariérní matky nechtějí trávit čas budováním osobního vztahu se svou pracovníci v domácnosti. Zatímco pracující si takového vztahu cení, zaměstnavatelky, se kterými vedla rozhovory, cítí averzi vůči času, který stráví posloucháním o životě pracovnice v domácnosti, jejich starostech a problémech. Vzniká zde reciproční disproporce mezi zaangažováním pracovníci v domácnosti v životě zaměstnavatelů a odpovídajícím zaangažováním zaměstnavatelů v životě jejich pracovníci.

Děti. Jaké jsou důsledky toho, že děti vyrůstají s dalším dospělým, který je pověřen péčí o ně, pro děti samotné? Feministky se zabývaly mužskou nadvládou v domácnosti, jakou morální výchovu člověk ale získá v domácnosti, v níž je jeden dospělý tak očividně podřízený druhým? Není pochyb, že dětem se daří dobře, když jsou obklopeny dospělými, kteří se o ně starají, a mnoho expertiz uvádí, jak podstatnou osobou pro děti byla pečovatelka (Romero 1997). Na druhou stranu má tato péče řadu nežádoucích důsledků. Děti mohou očekávat, že ostatní lidé, bez ohledu na vztah k nim, budou vždy připraveni naplnit jejich potřeby. Mohou s ostatními zacházet pouze jako s prostředky, a ne jako s účelem pro sebe. Ačkoli může být žádoucí, že má dítě v domácnosti spojence, pokud tento spojenec není nezávislá osoba, co dobrého to může přinést? Susan Okin ukázala (v návaznosti na J. S. Milla a Mary Wollstonecraft), že rodina je místem pro učení se a položení základů demokracie a smyslu pro spravedlnost (Okin 1989). Pokud jsou děti svědkem svévolného a nevypočitatelného jednání rodičů se služkami nebo pokud ony samy mají dovoleno zacházet s domácími služkami podobným způsobem, nevěští to pro výchovu demokratických občanů nic dobrého.

Pokud si uvědomíme, že zaměstnavatele a pracující obvykle označuje a odlišuje „rasa“/etnicita, děti, o které pečují domácí služby, jsou ještě více vtaženy do rasistické kultury. Sau-ling Wong to rozvádí dále, když píše o roli lidí jiné barvy pleti v současných hollywoodských filmech. Podle ní „ve společnosti, která prochází zásadními demografickými a ekonomickými změnami, se zdá, že postava osoby jiné barvy pleti trpělivě mateřsky opečovávající bílé zklidňuje rasové znepokojení“ (Wong 1994: 69).

Mary Romero pozorovala, že druhá stránka věci je také důležitá. Děti z dělnické třídy jsou hned z počátku nuceny zjistit, že musí snášet životní těžkosti. Jaká rovnost příležitostí může existovat pro dítě, které truchlí, když jeho matka odchází každý den nebo týden sloužit v podstatě jako náhradní matka nějakým jiným dětem a nechává jeho bez matky? Nebo když si dítě vezme s sebou, aby bylo lidskou hračkou pro bohatší dítě (Romero 1997)? Pro děti stejně jako pro matky a pracující má služba v domácnosti s velkou pravděpodobností nespravedlivé důsledky.

Z různých důvodů se proto zdá být najímání domácích služek ze své podstaty nespravedlivou praxí. Tím ovšem nepopírám, že existují matky-zaměstnavatelky a otcové-zaměstnavatelé, kteří si jsou vědomi těchto morálních rizik a dělají všechno pro to, aby ochránili důstojnost pracujících, kterou zaměstnávají. Nicméně výzkum za výzkumem odhaluje podobné vzorce zneužívání (Colen 1986; Romero 1992; Gregson, Lowe 1994; Bakan, Stasiulis 1997; Giles, Arat-Koç 1994; Chang 2000; Hondagneu-Sotelo 2001).

Když je to nespravedlivé, proč je tato praxe na vzestupu? Je možné, že ačkoli je to nespravedlivé, neexistuje k najímání domácích služek alternativa. Lidé nejednají způsobem, který považují za nemorální. Jak si mohou rodiče, kteří si najímají domácí služku, tuto praxi ospravedlnovat? Jaký morální status mají tyto argumenty?

Obhajoba nutnosti: Existují alternativy k najímání domácích služek?

„Chceš někoho, kdo upřednostní děti před sebou,“ řekla Judy Meyers, 37 let, matka dvou dětí v Briarcliff Manor, N.Y., která pracuje pro zdravotní pojišťovnu. „Ale najít někoho za ty správné peníze není lehké.“

Caren Rubenstein, *Consumer's World: Finding a Nanny Legally*

V článku „Consumer's World: Finding a Nanny Legally“, který vyšel 28. ledna 1993 v *New York Times*, Caren Rubenstein píše, že pracující matky, které si najímají chůvy, to dělají, protože jsou přesvědčeny, že je to v nejlepším zájmu jejich dětí, i když to znamená, že to bude na úkor jejich chůvy. Takové přesvědčení by ovšem převážilo nespravedlnost praxe jenom v případě, kdyby to byla jediná možnost, jak zajistit adekvátní péči o děti. Jenom proto, že je předložena racionalizace nějakého přesvědčení, nečiní to takové přesvědčení spravedlivým. V této části se nejprve zaměřím na hodnoty matek vyšší střední třídy, které by mohly ospravedlnit jejich přesvědčení. Ukážu, že soubor přesvědčení, ze kterých mají výhody pouze bohaté rodiny, vytváří zdání, že najímání chůvy je nevyhnutelné.

Hodnoty vyšší střední třídy a potřeba soutěživého, „intenzivního“ mateřství

Bohaté ženy, které najímají domácí služku, jsou přesvědčeny, že jednají v nejlepším zájmu svých dětí. Pro vyšší střední třídu je „dobré mateřství“ nevyhnutelně spojeno s úspěchem dětí ve vysoce kompetitivním kapitalistickém prostředí.

Feministické filosofky nedávno zdůraznily, že mateřství stojí proti hegemonní kultuře kapitalistické soutěže, a našly v tom určitou útěchu. Sara Ruddick (1989) a později Eva Kittay (1999) tvrdí, že mateřství nebo péče o potřebné sledují odlišnou, nekapitalistickou logiku. Virginia Held argumentuje, že v postpatriarchálním světě budeme schopni vidět nesmluvní vztahy mezi matkou a dítětem jako alternativní paradigma, které může inspirovat širokou škálu sociálních vztahů a institucí (Held 1993). Sharon Hays tvrdí, že odchodem z pracovního trhu se mladé matky vzpírají kapitalistické logice (Hays 1996).

Praktiky mateřství se mohou ale pouze částečně vzepřít existující kultuře a najímání domácích služek je součástí kapitalistické logiky. Jak upozorňuje Ruddick, ústředním úkolem matek (tím myslí kohokoli, kdo se věnuje praktickým mateřství) je pomoci dětem začlenit se do existujících společností. Matky jsou proto zčásti také vynucovatelky existující kultury. Přiznat, že „přístup k výchově dětí – a jazyk, který je použit k jejímu vyjádření – jde vždy ruku v ruce s ideologií doby“ (Schwartz 1993: 262), vypadá téměř jako truismus. Ellen Seiter a další ukázali, že od druhé světové války převládá model výchovy dětí, který zdůrazňuje intelektuální rozvoj dítěte. „Novou dětskou psychologií je model soustředěný na dítě. Implicitně se distancuje od mateřské autority a vyzdvihuje touhy samotného dítěte jako

racionální a sledující cíl. Protože události v raném dětství mají pro dítě největší význam, odpovědnost za péči vzrostla.“ (Seiter 1998: 308)

Ironií je, že se požadavky kladené na matky zvýšily, zatímco jejich autorita se snížila. Jejich autorita přešla na odborníky. Kritériem úspěchu matek se stala jejich schopnost vychovat děti, které naplní nebo předčí očekávání odborníků. Protože tato kritéria jsou často založena na srovnání s ostatními dětmi, snem každé dobré matky nebo rodiče je vychovat děti, které jsou nadprůměrné, jak to vtipně vyjádřil Garrison Keillor, kterého citoval Joe Pollack ve svém článku „Keillor Dazzling Down River“ z 19. července 1990 v *St. Louis Post-Dispatch*. Od matek se očekává, že najdou způsob, jak „vymáčkнуть“ víc z omezených zdrojů, současně ale mají malou autoritu, aby mohly mít tento svět pod kontrolou. Pokud si uvědomění, že příležitosti se nebudou stále zvětšovat, vyplývá z toho, že děti potřebují konkurenční výhody ve srovnání s dalšími dětmi více než kdykoli předtím (Schwartz 1993; Edwards 2001). Matky jsou vybízeny, aby dětem poskytly tu správnou hudbu, zapojily je do nejlepších aktivit, poslaly je do správných škol atd., aby vylepšily jejich životní šance. Matky jsou chyceny v konkurenčním cyklu, aby se snažily vylepšit život svých dětí. Matky mohou nesobecky milovat své děti a snažit se pro ně dělat to nejlepší, v soutěživé společnosti se ale musí snažit získat a udržet kompetitivní výhody ve srovnání s dětmi jiných lidí.

To je samozřejmě ideální typ, který je poněkud přemrštěný. Výzkumy ukazují, že ačkoli jsou rodiče svázáni požadavky na výchovu svých dětí, děti je také propojují s širší sociální sítí, ve které se zapojují do poskytování péče mezi sebou (Gallagher, Gerstel 2001). Nicméně opodstatněná obava o budoucnost jejich dětí vede rodiče, a zejména rodiče ze středních tříd (Lareau 2000), k tomu, že dělají věci, které mají zlepšit konkurenceschopnost jejich dětí. To, že děti jiných lidí (například děti chůvy) tím mohou být znevýhodněny, je politováníhodné, ale je to součástí „systému“, a matky si mohou dobře zdůvodnit, že jsou bezmocné a nemohou tento systém změnit.

Kromě najmutí někoho, kdo k nim bude domů docházet na plný úvazek a pečovat o jejich děti, si rodiče z vyšší střední třídy mohou zvolit posílat děti do školky, využít služeb žen, které pečují o děti u sebe doma, nechat děti s příbuznými nebo dětem po škole zařídit program v družině. Každá dobrá instituce má pracovníce, které jsou odhodlané vyhovět zájmům a potřebám každého dítěte. Ale rodiče z vyšší střední třídy mají obavu, že jejich dětem nemusí být věnována v těchto institucích dostatečná pozornost.

Kvalitních a dostupných zařízení péče o děti je v USA relativně málo. Neexistuje garance, že příbuzní a neformální poskytovatelky péče u sebe doma poskytnou dětem dostatečně obohacující prostředí (Uttal 1999). Školní družiny nemusí být dostupné, příhodné nebo dostatečně kvalitní. Susan Chira v knižní recenzi, která vyšla 16. dubna 1995 v *New York Times*, upozornila na to, že rodiče, kteří jsou „po-

sedlí zajištěním dostatečné intelektuální stimulace pro své děti“, najímají domácí pracovní sílu, protože jsou přesvědčeni, že je dětem lépe v jejich domácím prostředí, kde mohou mít rodiče do určité míry pod kontrolou prostředí, aby bylo obohacující, tím, že zajistí dětem materiální výhody.

Protože rodiče, kteří najímají domácí pracovní sílu, jsou „posedlí zajištěním dostatečné intelektuální stimulace pro své děti“, jsou přesvědčeni, že je dětem lépe v jejich domácím prostředí, které mohou mít do určité míry pod svou kontrolou po materiální stránce. Musí se potom rozhodnout, zda najmou pracovníci, která je jako oni, nebo která je jiná, buď posílit jejich pohled na svět, nebo dětem poskytnout obohacující zkušenosti navíc, například naučit se francouzsky nebo španělsky od rodilé mluvčí (Wrigley 1995). Losangeleská tisková poradkyně Kathleen Rogers například v článku nazvaném „A Real Nanny Dilemma: Many Caretakers Have Limited English Skills; Will Kids They Watch Fall Behind?“, který vyšel 6. března 1995 v *Los Angeles Times*, se obává, že když děti tráví celý den se španělsky mluvící služkou, budou mít kompetitivní nevýhodu v porovnání s dětmi, jejichž chůvy mluví anglicky gramaticky správně. Rozhodnutí o tom, jak a kdo bude poskytovat péči, se odvíjí od obav o kompetitivní výhody dětí. Výsledkem je dále se prohlubující dojem, že pokud je jednání vedeno zájmem vlastních dětí, nemůže být morálně zpochybněno.

Pokud by existovaly příležitosti pro veřejnou diskusi o potřebách, mohly by být otevřeny otázky o materiálních potřebách domácností, zda musí rodiče pracovat tolik hodin, a o dalších možnostech, jak se vyrovnat se soutěží mezi dětmi. V současné době ale neexistuje diskuse o tom, jak časově náročná práce, aby člověk vydělal peníze na všechny „věci“, může poškodit další hodnoty, například hodnotu trávit čas se svými dětmi. Barbara Omolade vyjádřila podobnou myšlenku, když se zamýšlela nad relativně skromným ekonomickým zázemím svých dětí, ale jejich bohatým emocionálním a rodinným životem v porovnání s materiální hojností, ale emocionálním ochuzením, které zažívá mnoho dětí z bohatých předměstí (Omolade 1994). Dosud ale neexistuje veřejný prostor pro diskusi o takovém pohledu na potřeby. Potřeby dětí se staly větší a dražší bez omezení nebo veřejné diskuse, což je poháněno strachem z rostoucí soutěže o vzácná místa na konkurenčních školách, v zaměstnání atd.

Nespravedlnosti plynoucí z najímání domácích služek jsou tak zastírány ideologickou konstrukcí intenzivního a soutěživého mateřství.

Zastírání nespravedlností

Tento problém je stále neřešitelný. Protože přesně to, co domácí práci činí potenciálně zneužitelnou, je také to, co ji činí nejvhodnější formou péče z perspektivy intenzivního a soutěživého mateřství. Tato situace upozorňuje na dvě dimenze péče, které jsou málokdy zdůrazňovány, ale jsou zásadní.

První komplikací je to, že pečující práce nemůže být sevrěna do zvládnutelného časového rozsahu (Stone 2000).

Vzhledem k této skutečnosti a také kvůli ideologii „intenzivního mateřství“ nemůže být péče žádné pracující matky plně dostačující. Anita Garey analyzovala, jak matky minimalizují svoji nepřítomnost tím, že rozlišují mezi rutinní pečovatelskou prací a úkony, které skutečně vyžadují jejich přítomnost, nikoli přítomnost zástupné pracovnice nebo náhradní služby. Popisuje tři základní role „bytí zde“: vztah matky k dítěti a „čas s rodinou“; integrace dítěte do života rodiny (většinou se to týká zprostředkování vztahu mezi dítětem a otcem); „dělání věcí“, propojení dítěte s širším veřejným světem (většinou ve škole nebo v zájmových kroužcích) (Garey 1999: 31). Další činnosti jako vaření, uklízení, doprava dětí atd. mohou být delegovány. Přestože matky, se kterými Garey vedla rozhovory, nenajímaly pracovnici v domácnosti, musely buď najít způsob, jak být přítomné v rozhodujících okamžicích a zajistit nějaký způsob poskytování péče v ostatní době, nebo o sobě smýšlet jako o nedokonalé matce. Nicméně složité na těchto zásadních úkonech péče je to, že se vzpírají logice časové kontroly. Oddělit zrno od plev v „bytí zde“ pro své dítě není jednoduché. „Bytí zde“ je jasně důležité při vzdělávací hře, pokud se ale dítě zraní při běžné hře, která byla delegována na opatrovnici, pak někdo musí v „bytí zde“ zastoupit roli matky. Popravdě žádná matka nemůže být nikdy přítomna ve všech okamžicích „zásadní péče“, přestože ideologie intenzivního mateřství toto kritérium nastavuje. Pracovnice v domácnosti spíše působí jako odpovídající náhrada matky, protože jsou přítomné na plný úvazek a věnují se pouze těmto dětem. Ve skutečnosti si ony samy uvědomují, že musí zjemnit tyto obavy, vědomě se například nezminí o prvních krůčcích dítěte, ale čekají, až je rodiče uvidí sami (Hondagneu-Sotelo 2001).

Za druhé, protože všechna péče zahrnuje „politiku interpretace potřeb“ (Fraser 1989), najmutí pracovnice v domácnosti významně zvyšuje autoritu rodičů při definování potřeb jejich dětí. Lidské potřeby jsou vymezeny pouze základní formou: co konkrétní děti „potřebují“, závisí na názoru jejich rodičů na to, co potřebují. Rodiče ale nemohou prosadit svůj názor jednostranně. Zaměstnanci a zaměstnankyně pečovatelských zařízení, neformální poskytovatelky péče u sebe doma, zaměstnanci a zaměstnankyně školy, ti všichni pravděpodobně budou mít vzájemně neslučitelné definice potřeb dětí. Pracující v domácnosti nemusí s rodiči souhlasit, ale s velkou pravděpodobností nebudou zaměstnány dlouho, pokud se jejich pohled na potřeby dětí nepřizpůsobí názoru rodičů. Najmout chůvu tak poskytuje způsob, jak se rodiče snaží udržet kontrolu nad potřebami svých dětí. V naší kultuře, kde trh stále více definuje potřeby lidí, se tento úkol stává stále složitějším (Luttwak 1999; Schor 2000). Protože rodiče nemají autoritu jinde, mohou vnímat prosazení svého názoru na potřeby dítěte jako nezbytné pro blaho dítěte.

Kvality dané podstatou péče – komplikované vymezení času a definice potřeb – je proto snadnější zajistit najmutím pracovnice v domácnosti. Ironií je, že čím více se práce domácí služby přiblíží ideálu naplňování všech přání

rodičů, aby „byly zde“ neustále a přijaly jejich pojetí toho, co děti potřebují, tím více jednotlivé pracovnice v domácnosti ztrácejí schopnost ovlivňovat svou práci prostřednictvím kontroly svého vlastního času a uplatnění vlastního úsudku.

Dále platí, že najmutí pracovnice v domácnosti slouží ekonomickým soukromým zájmům bohatých matek a otců pouze, pokud je stále ekonomicky výhodné, aby ženy měly v rodině druhou kariéru. Pokud to již nebude ekonomicky výhodné, matky se mohou přiklonit k jinému rozhodnutí ohledně vlastní práce. Myšlenka zásadního zvýšení platu pracovníků v domácnosti není proveditelná, protože zaměstnání matky se vyplácí pouze tehdy, pokud vydělává výrazně více, než kolik platí pracovníci v domácnosti.

Tato výhoda ale může být udržena pouze na úkor dětí druhých. Problém takového rozdělení zodpovědnosti je ten, že muže a ženy, kteří jsou ekonomicky zranitelní, činí provinilejší za nedostatek zdrojů. Uvažme pro jednoduchost schopnost rodičů naplánovat rozvrh tak, aby on nebo ona mohl/a „být zde“, když ho jeho nebo její děti potřebují. Jody Heymann ukázala, že dělnické rodiny nebo rodiny z nižší střední třídy mají menší pravděpodobnost, že někdo z jejich členů má takové zaměstnanecké výhody, jako je flexibilita pracovní doby, nemocenská, osobní volno atd. Aby člověk mohl pečovat o své děti, když jsou nemocné nebo mají důležitou událost ve škole atd., velmi důležitá je možnost kontrolovat vlastní pracovní čas. Ale protože tyto výhody jsou rozděleny podle třídní struktury, žáci, kteří jsou tímto nejvíce znevýhodnění, jsou ti, kteří už jsou znevýhodnění (Heymann 2000). Vzor mateřství není jednoduchý pro nikoho, složitější je ale zejména pro chudší rodiče.

Zvážila jsem možnost, že najmutí domácí služby je ospravedlnitelné, protože je nezbytné pro zajištění náležité péče o děti. Viděli jsme, že existují důvody, proč rodiče z vyšší střední třídy mohou takto uvažovat. Tyto důvody ale plynou z přístupu k dobrému rodičovství, který je svým vlastním způsobem také nespravedlivý.

Feministická zodpovědnost

Podle Margaret Urban Walker „etika zodpovědnosti“ jako normativní morální hledisko by se pokusila správně nastavit vztah lidí a zodpovědnosti“ (Walker 1998: 78). Zůstává otázka, zda feministky mají nějakou zodpovědnost za rozšíření praxe najímání chův. Připsání zodpovědnosti je komplikovaný problém. Pro formulaci konečného úsudku ovšem můžeme vyjít z některých známých koncepcí spravedlnosti.

Teoretikové a teoretičky spravedlnosti se dlouho shodují na tom, že je nespravedlivé, pokud lidé mají přímo užitek z újmy druhých. Není pochyb, že pracující muži a ženy z vyšší střední třídy mají značný užitek z najímání žen, které pracují jako málo placené a vykořisťované domácí služby. Audrey Macklin otevřeně prohlásila: „Neradostnou pravdou je, že přístup žen do dobře placených a vysoce statusově postavených profesí je umožněn návratem polovídané služebnosti. Řečeno jinak, jedna žena má přístup k třídnímu

a občanskému privilegiu vykoupit se z útluaku na základě pohlaví.“ (Macklin 1994: 34) Když ale ženy z vyšších středních tříd, které zaměstnávají domácí služku, jednají nespravedlivě, mají feministky podíl na zodpovědnosti za tuto nespravedlnost?

Feministky, které jako skupina formulují politické argumenty, jež mají tyto důsledky, nemohou být očividně zodpovědné ve stejné míře jako ženy, které se na této nespravedlivé praxi podílejí. Můžeme dokonce říci, že zcela nepředvídatelné důsledky by měly aktéry zbavit zodpovědnosti za důsledky jejich jednání. Navrhují ale tezi, že pokud byl tento důsledek předvídatelný, i když nezamýšlený, feministky za něj nesou určitou zodpovědnost.

Měly feministky předvídat toto nebezpečí skrývající se za jejich požadavky otevření odborných povolání ženám? Řada skutečností svědčí o tom, že ano. Za prvé, viděno z dnešního pohledu, feministky měly rozpoznat třídní předpojatost vlastních profesních přání. Afroamerické kritičky se často obávaly, že bílé ženy z vyšší střední třídy nemyslí na všechny ženy, když připravují svůj plán akce (hooks 1984). Jako další příklad můžeme vzít následující interpretaci pozice Betty Friedan: „Podle Friedan mohou být domácí práce vykonávané „kýmkoli, kdo má dostatečně silná záda“ (a „dostatečně malý mozek“) a jsou „obzvláště vhodné pro schopnosti prostoduchých dívek“. Když Friedan definuje domácí práci takto, vymezuje „osvobození žen“ pro bílé ženy v domácnosti ze střední třídy, pro které píše, aby se dostaly ven z domácnosti“ (Friedan cit. v Giles, Arat-Koç 1994: 4). Za druhé, protože feministky dlouho tvrdí, že „osobní je politické“, měly předvídat, že proměna odborného zaměstnání ovlivní také soukromé instituce, např. rodinu.

Ačkoli nárůst ekonomických nerovností a následný nárůst služby v domácnosti jsou nezamýšlenými důsledky feministických aktivit, nejsou nepředvídatelnými důsledky feministických pozic. Ačkoli feministky nejsou zcela zřejmě stejně zodpovědné jako ženy z vyšší střední třídy, které najímají domácí služby, feministky potřebují přijmout, že nesou alespoň část zodpovědnosti za tuto situaci.

Neúplná feministická revoluce ponechala nedořešenou základní otázku, jak v naší společnosti rozdělit zodpovědnost za péči o děti. Rodina z vyšší střední třídy může považovat strategii uchýlit se k službě v domácnosti za cestu ven mezi Skyllou – matkou v domácnosti – a Charybdou – nedostatečnou péčí o dítě. Jinak řečeno, využívání chůvy umožňuje ženám a mužům z vyšší střední třídy těžit z feministických změn, aniž by se museli vzdát výsad tradiční patriarchální rodiny. Nájemní pracovnice v domácnosti je zaměstnankyně, je s ní ale zacházeno především, jako kdyby byla manželkou. Chůvy mohou být oklamány, že jsou jako členky rodiny, a tento klam často představuje jejich zneužití. Ze stejného důvodu platí, že pokud se na tuto otázku díváme z perspektivy dětí chůvy, nebo z perspektivy dětí, jejichž rodiče musí nějak provizorně zajistit péče o ně, co přináší výhody těm nejlépe postaveným, nemusí být nejlepším řešením.

K rozřešení problému chůvy

Pokud je můj rozbor správný, pak je přinejmenším povinností feministek a dalších žen, které mají finanční prostředky, pokračovat v boji za realizaci feministických revolučních požadavků přerozdělení zodpovědnosti za domácnost uvnitř a mezi domácnostmi. Kromě revoluční změny existuje ale stále mnoho věcí, které je možné udělat:

Zlepšovací kroky. Hondagneu-Sotelo sarkasticky poznamenala, že Los Angeles by nemohlo fungovat bez pečující práce migrantek a migrantů. Nenavrhuje zrušení služby v domácnosti, ale vybízí ke krokům, které by učinily pracovní podmínky humánnějšími. Tyto kroky zahrnují vymáhání pracovního práva, které již existuje, včetně minimální mzdy a sociálního zabezpečení. To vyžaduje, aby byli pracující a zaměstnavatelé informováni o svých právních závazcích. Nad rámec těchto minimálních kroků může být zvýšena mzda a pracovní podmínky mohou být více standardizovány. Domestic Workers Association uvádí mezi nejzákladnějšími požadavky např. „odstranění sexuálního obtěžování, přiměřené přestávky a pracovní dobu, žádné dojíždění zbytků jídla, nemocenskou, placenou dovolenou, zdravotní pojištění“ (Hondagneu-Sotelo 2001: 217).

Radikální reformy. Spojené státy americké by se měly přidat k dalším industrializovaným zemím ve snaze zajistit zařízení péče o děti, která jsou veřejně podporována, lokálně organizována a která zajišťují potřeby různých dětí a rodin (srov. Michel 1999). Podoba a poskytování takových zařízení je složitou otázkou, ale prvním krokem je vytvoření smyslu pro to, že péče o děti je ústřední veřejnou zodpovědností a že je špatné nutit rodiny, aby se snažily problém péče o děti vyřešit samy. Jako argument ve jménu spravedlnosti není očividně adekvátní ani trvání na tom, že ženy nebudou pracovat a vrátí se do domácnosti. Mezi jinými důvody proto, že taková odpověď přehlíží vlastní třídní předpojatost, protože si nevšímá toho, že ženy z dělnické třídy často pracovaly.

Revoluční změny. Nejhlubší změnou, která je ale nutná, je uznání a nové promyšlení toho, jak způsob, jakým je zodpovědnost za úspěch dětí připisována jejich rodičům (a stále primárně jejich matkám), upevňuje v naší kultuře přístup „vítěz bere vše“. Děti nejsou v naší společnosti vnímány jako kolektivní dobro, ale jako dobro připisované individuálním rodičům (Folbre 1993). Pokud se rodiče vidí v konkurenci se všemi dalšími rodiči, vyhlídka na kolektivní jednání klesá. Nové promyšlení rovnováhy mezi prací a životem, které určuje, jak může být o každého pečováno, aniž by byla nějaká pečovatelka vykořisťována, je největší výzvou, která před námi stojí.

Mým cílem ale není odsoudit matky, chci poukázat na to, jak nás náš individualizovaný přístup k mateřství navyká na sociální struktury, které přispívají k rostoucím rozdílům mezi zvýhodněnými a méně zvýhodněnými dětmi. Nespravedlnosti, které jsou zdůvodňované ve jménu péče, nemusí být horší než jiné formy nespravedlnosti, často je ale těžší je vidět. Feministky nemohou připustit, aby po-

zornost věnovaná hodnotě péče vedla k zastírání toho, jak naše současné rodinné praktiky napomáhají sociálním a ekonomickým nerovnostem a posouvají do stále více vzdálené budoucnosti dobu, kdy všichni budou moci stejně poskytovat péči a kde bude o všechny dobře pečováno. Pokud feministky přijmou argument, který jsem v tomto článku představila, znamená to pro ně nové nasazení ve velmi tvrdé politické práci.

Literatura

- Bakan, A. B., Stasiulis, D. (eds.). 1997. *Not one of the family: Foreign domestic workers in Canada*. Toronto: University of Toronto Press.
- Bianchi, S., Milkie, M. A., Sayer, L. C., Robinson, J. P. 2000. „Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor.“ *Social Forces*, Vol. 79, No. 1: 191–228.
- Bubeck, D. E. 1995. *Care, gender, and justice*. New York: Oxford.
- Chang, G. 2000. *Disposable domestics: Immigrant women workers in the global economy*. Cambridge: South End Press.
- Colen, S. 1986. „With respect and feelings: Voices of West Indian domestic workers in New York City.“ Pp. 46–70 in Cole, J. B. (ed.). *All American women: Lines that divide and ties that bind*. New York: Free Press.
- Edwards, M. E. 2001. „Uncertainty and the rise of the work-family dilemma.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 63, No. 1: 183–196.
- Folbre, N. 1993. *Who pays for the kids?* New York: Routledge.
- Fraser, N. 1989. *Unruly practices: Power, discourse, and gender in contemporary social theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Friedan, B. 1963. *The feminine mystique*. New York: Norton.
- Gallagher, S. K., Gerstel, N. 2001. „Connections and constraints: The effects of children on caregiving.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 63, No. 1: 265–275.
- Garey, A. I. 1999. *Weaving work and motherhood*. Philadelphia: Temple University Press.
- Giles, W., Arat-Koç, S. 1994. „Introduction.“ Pp. 1–12 in Giles, W., Arat-Koç, S. (eds.). *Maid in the market: Women's paid domestic labor*. Halifax: Fernwood Publishing.
- Glenn, E. N., Chang, G., Forcey, L. R. (eds.). 1994. *Mothering: Ideology, experience and agency*. New York: Routledge.
- Gregson, N., Lowe, M. 1994. *Servicing the middle classes: Class, gender and waged domestic labor in contemporary Britain*. London, New York: Routledge.
- Hays, S. 1996. *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven: Yale.
- Held, V. 1993. *Feminist morality: Transforming culture, society, and politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heymann, J. 2000. *The widening gap: Why America's working families are in jeopardy and what can be done about it*. New York: Basic.
- Hochschild, A. R. 1989. *The second shift*. New York: Avon.
- Hochschild, A. R. 1997. *The time bind: When work becomes home and home becomes work*. New York: Metropolitan Books.
- Hondagneu-Sotelo, P. 1994. „Regulating the unregulated: Domestic workers' social networks.“ *Social Problems*, Vol. 41 (February): 50–64.
- Hondagneu-Sotelo, P. 2001. *Doméstica: Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence*. Berkeley: University of California Press.
- hooks, b. 1984. *Feminist theory from margin to center*. Boston, Mass.: South End Press.
- Hrdy, S. B. 1999. *Mother nature: A history of mothers, infants, and natural selection*. New York: Pantheon Books.
- Kittay, E. F. 1999. *Love's labor: Essays on women, equality and dependency*. New York: Routledge.
- Lareau, A. 2000. *Contours of childhood: Social class differences in children's everyday lives*. Berkeley: Center for Working Families, University of California, working paper no. 19.
- Luttwak, E. N. 1999. „Consuming for love.“ Pp. 51–64 in Rosenblatt, R. (ed.). *Consuming desires: Consumption, culture and the pursuit of happiness*. Washington, D.C.: Island Press.
- Macklin, A. 1994. „On the outside looking in: Foreign domestic workers in Canada.“ Pp. 13–39 in Giles, W., Arat-Koç, S. (eds.). *Maid in the market: Women's paid domestic labor*. Halifax: Fernwood Publishing.
- Michel, S. 1999. *Children's interests/mothers' rights: The shaping of America's child care policy*. New Haven: Yale University Press.
- Milkman, R., Reese, E., Roth, B. 1998. „The macrosociology of paid domestic labor.“ *Work and Occupations*, Vol. 25, No. 4: 483–507.
- Okin, S. M. 1989. *Justice, gender and the family*. New York: Basic.
- Omolade, B. 1994. *The rising song of African American women*. New York: Routledge.
- Rollins, J. 1985. *Between women: Domestic workers and their employers*. Philadelphia: Temple University Press.
- Romero, M. 1992. *Maid in the U.S.A.* New York: Routledge.
- Romero, M. 1997. „Who Takes Care of the Maid's Children?“ Pp. 151–172 in Nelson, H. L. (ed.). *Feminism and families*. New York: Routledge.
- Ruddick, S. 1989. *Maternal thinking: toward a politics of peace*. Boston: Beacon Press.
- Schor, J. (ed.). 2000. *Do Americans shop too much?* Boston: Beacon.
- Schwartz, J. D. 1993. *The mother puzzle: A new generation reckons with motherhood*. New York: Simon and Schuster.
- Seiter, E. 1998. „Children's desires/mothers' dilemmas: The social contexts of consumption.“ Pp. 297–317 in Jenkins, H. (ed.). *The children's culture reader*. New York: New York University Press.
- Stone, D. 2000. „Why we need a care movement.“ *The Nation* (March 12): 13–15.
- Uttal, L. 1999. „Using kin for child care: Embedment in the socioeconomic networks of extended families.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 61, No. 4: 845–857.
- Walker, M. U. 1998. *Moral understandings: A feminist study of ethics*. New York: Routledge.

- Walzer, M. 1983. *Spheres of justice: A defense of pluralism and equality*. New York: Basic Books.
- Wong, S. C. 1994. „Diverted mothering: Representations of caregivers of color in the age of ,multiculturalism.“ Pp. 67–93 in Glenn, E. N., Chang, G., Forcey, L. R. (eds.). *Mothering: Ideology, experience and agency*. New York: Routledge.
- Wrigley, J. 1995. *Other people's children*. New York: Basic.

Poznámky

1 Děkuji editorkám monotematického čísla časopisu *Hypatia* a anonymním recenzentům/kám za jejich pomoc při psaní článku. Dřívější verze článku byla prezentována na Temple University, komentáře, které jsem tam dostala, byly velmi nápomocné. Článek jsem napsala během stáže Laurence S. Rockefeller v Center for Human Values na Princeton University, jsem vděčná za jejich podporu.

2 V tomto článku střídavě odkazuji na matky a na rodiče. Přesto, že feministický aktivismus působí již generaci, relativně málo se změnilo v oblasti ochoty mužů přijmout větší roli v povinnostech spojených s výchovou dětí (viz Bianchi, Milkie, Sayer, Robinson 2000; Hochschild 1989, 1997). Tento článek je zaměřen více na ženy, protože jsou to ženy, které mají primární užitek z feministických úspě-

chů, měly by se více zajímat o nezamýšlené důsledky těchto výhod. Nicméně manželé a další členové domácnosti také těží z toho, že jsou součástí dvoukariérní domácnosti. Proto v některých částech článku, zejména těch, které se vztahují ke způsobům, jakými ve společnosti přemýšlíme o dětech, budu odkazovat na rodiny, a ne pouze na matky.

3 Abych zjednodušila argument o „potřebách“ a zacílila tento článek na péči o děti, vynechávám třetí kategorii, kterou popsala Hondagneu-Sotelo, tedy ženy, které uklízejí v domácnosti jeden den v týdnu nebo méně. Argument je možné jednoduše rozšířit na potřebu „uklizení domácnosti“.

4 Protože dva pracující rodiče tráví doma spíše méně času než nepracující žena z vyšší třídy v minulosti, může se zdát, že pracující v domácnosti jsou vystaveny menšímu dohledu než dříve. Nicméně rodiče často sáhnou k mimořádným prostředkům ke kontrole svých chův. Viz Rollins 1985; Romero 1992; Hondagneu-Sotelo 2001 (zejména když poukazuje na reklamy na tzv. kameru na chůvy, s. 140).

Joan Tronto je profesorkou politické teorie na University of Minnesota. Svou knihou *Moral Boundaries* (1993) významně ovlivnila směřování feministického myšlení o péči. Korespondenci zasílejte na adresu: jctronto@umn.edu.